

pora sunt sacra; sed hic redit quæstio, quia hoc est quod controvertitur; nos enim dicimus nullum defunctorum corpus pro sacro habendum esse, nisi cum Ecclesia sanctum illud esse declarat, atque præcipit illud uti sacrum venerandum esse, elevando venerationem ab ordine humano ad supernaturalem et divinum ut mox cum s. Thomæ auctoritate videbimus.

Sed replicabit auctor, quod juxta eundem s. Thom. 3. p. q. 26. a. 6. reliquæ Sanctorum veneratione dignæ sunt, quia hujusmodi corporum animæ Deo actu fruuntur; et quod propterea defunctorum corpora (ait), licet cultu dulciæ venerari nequeant, non possunt tamen sperni, cum sint sacra: pie enim credendum est eorum animas salvas esse. Igitur, respondeo, defunctorum corpora, cum sint sacra, eis sacer cultus exhibendus est? Sed vellem scire quinam sacerorum cultum eis exhibendus sit? Adversarius fatetur non deberi cultum dulciæ, sed ego nullum alium reperio qui ab Ecclesia aut a dd. assignetur, nec capere possum quod alia cultus sacri species assignari possit, præter latriæ, hyperdulciæ, et dulciæ. Sed (insurgit) ad quem cultum reducitur altarium, vestium, et vasorum veneratio? Respondeo quod reducitur ad cultum latriæ, nam hæc res per se nullum cultum merentur: dum cum execrantur, non amplius sacro cultu venerantur, sed *relative sive reductive*; unde eorum cultus reducitur ad cultum latriæ ratione sacrificii ad quod ordinantur. Ideoque dico quod cum defunctorum corpora cultu latriæ, vel alio sacro venerari non possint, inter sacra numerari non debent. *P. Suar. (opusc. defens. fid. cath. adv. Ang. sect. errores, lib. 2. c. 10. n. 14. circa fin.)* loquendo de veneratione debita Sanctorum, et cæterorum defunctorum reliquiis, dicit: *Imo insuper addo, hanc ipsam consuetudinem (nempe venerandi uti sacras reliquias Sanc-*

torum) ostendere, longe alliori modo Ecclesiam de Sanctorum reliquiis sentire, quam vulgari hominum mortua corpora soleant reputari. Occurrit mihi quod etiam s. Gregorius Nyssenus, loquendo de corporibus Sanctorum et cæterorum fidelium vulgari morte defunctorum, dicit nullam paritatem esse inter honorem qui illis exhibendus est, et illum, qui aliis; nam subjungit quod corpora aliorum defunctorum omnes horrent, et ab illis fugiunt; sed ad corpora Sanctorum qui sacra sunt quilibet se appropinquare optat, et tactu se credit sanctificari. Afferamus ejus verba, quæ de corpore sancti Theodori affert (in orat. de s. Theod.): *Corpus s. Theodori ad alia corpora que communi et vulgari morte dissoluta sunt, nec comparandum quidem est... nam cætera quidem reliquæ abominabiles peris que sunt, ac nemo libenter sepulchrum præterit, aut si ex inopinato apertum offendit, prætercurrit. At si venerit in aliquem locum similem huic, ubi hodie noster conventus habetur, ubi memoria justis, sanctæque reliquæ sunt, primum quidem earum rerum quas videt magnificentia oblectatur... cupit deinceps ipsi conditorio appropinquare, sanctificationem ac benedictionem contrectationem ejus esse credens.* Hinc notandum quam alia sit veneratio quam Ecclesia, et fideles Sanctorum corporibus exhibent, et alia qua aliorum defunctorum corpora honorantur.

Quoad venerationem autem debitam corporibus quorum animæ Deo fruuntur; respondemus quod ratio s. Thomæ non potest valere, nisi pro solis Sanctis ab Ecclesia declaratis, de quibus tantum Angelicus loquitur: S. enim Thomas ex ratione quod animæ Sanctorum Deo fruuntur, procedit ad demonstrandum quod eorum corpora veneranda sunt. Ad percipiendum igitur quid sanctus Doctor sentiat, et quæ sit rei veritas, distinguendæ sunt duæ species cogni-

tionis, qua nos scimus, et credimus animam alicujus Deo frui; humana una, superhumana, et divina altera ex Ecclesiæ declaratione. Nunc certum est venerationem illam corporibus Sanctorum, de quibus loquitur sanctus Thomas, debitam non posse applicari nisi ad illa corpora, quorum animas beatas esse scimus cognitione revelata nobis per Ecclesiam, quæ elevat honorem qui eis debetur ex ordine humano ad superhumanum.

Hinc fit non sufficere nobis pro sacro habere aliquem defunctum, etiam morali certitudine, ut debeat aut possit ejus corpus sacro cultu venerari, sed requiritur ut Ecclesia authentice nos certos faciat certitudine ipsi divino lumine communicata, animam illius defuncti jam cum Deo in cœlis regnare. Audiamus verba s. Thomæ *Quodlib. 9. art. 16 ad. 1.* Ibi ad objectionem quam præmittit quod non possint venerari Sancti, quia de ipsorum beatitudine moralis certitudo haberi non potest, Sanctus (ad primum) ita respondet: *Dicendum quod Pontifex, cujus est Sanctos canonizare, potest certificari de statu alicujus per inquisitionem vite, et attestationem miraculorum; et præcipue (nota) per instinctum Spiritus sancti, qui omnia scrutatur profunda Dei.* Itaque propter quamcumque moralem certitudinem, sed humanam, et naturalem, nos non debemus nec possumus pro sacris habere fidelium defunctorum corpora, nec eis exhibere cultum sacrum, nisi post eorum canonizationem; tunc enim Ecclesia ex illa notitia supernaturali, quam ex Spiritus sancti instinctu habet, sicut dicit Angelicus, transfert venerationem erga illud corpus ab ordine humano ad ordinem superhumanum, et divinum. Idem apparet expressum in Decretis Urbani VIII. spectantibus ad cultum servorum Dei, non adhuc canonizatorum aut beatificatorum (vide apud *Benedictum XIV. de canoniz. ss. lib. 2. cap. XI.*); in quibus præcipue statutum fuit ut in scribendis vitis, aut gestis talium Dei servorum sequens protestatio auctoris præmitteretur: *Profiteor me haud alio sensu, quiddam in hoc libro refero, accipere, aut accipi ab ullo velle, quam quo ea solent quæ humana dumtaxat auctoritate, non autem divina catholice romanæ Ecclesiæ, aut sanctæ Sedis apostolicæ nituntur: notentur hæc verba, quæ humana auctoritate, non divina Ecclesiæ, etc.* Itaque servorum Dei gesta aliam non habent fidem, et venerationem, quam humanam: sed cum eos Ecclesia sanctos declarat, tunc veneratio ex humana ad divinam extollitur propter Ecclesiæ divinam auctoritatem. Hinc est quod ut alicui defuncto cultus aliquis præstetur sacer, qui superhumanus sit, necesse est, ut principium aliquod, et cognitio superhumana habeatur de sanctitate objecti, media illustratione divina nobis per Ecclesiam communicata. Et propterea cum sancti jam ab Ecclesia declarati sunt, sacra evadunt non tantum eorum ossa, sed etiam vestes, litteræ, et cætera quibus ii usi sunt; et irreverentia gravis, et sacrilegium esset iis præcisa necessitate ad profana uti. Quod quidem contra de rebus mortuorum non adhuc canonizatorum, licet qualemcumque de eorum cœlesti beatitudine haberemus notitiam, id efficere veritum non est.

Quamquam concedimus quod cum veneratione possumus reliquias alicujus defuncti cum sanctitatis opinionione apud nos habere, eum invocare, effigiem depingendam curare, et alia id genus efficere, quia hæc cultus sacri rationem non habent, sed sunt dumtaxat religionis actus (non autem civiles) qui, ut dicit p. Ioan. a s. Thoma, auctoritatem ejus mihi adversarius objicit, et ut etiam docet Bellarminus (*Contr. 4. l. 1. c. 10 n. 4. et 7.*) et *Bened. XIV. de canon. ss. l. 2. c. 7. n. 4.*

et 7. adhiberi possunt aq̄e erga defunctos, ac erga vivos. Imo ex hoc infert Bellarminus licitum esse eos actus erga defunctos adhibere, quia vivis licite præstari possunt: *Si licet (sic ille concludit) honorare vivos, quos credimus sanctos, cur non mortuos?* Et cum nonnulli hanc Bellarmini doctrinam carpsissent, nempe quod venerari concedebat sanctos non canonizatos, sic eam vindicavit dicendo, quod ipse alium non concedebat non canonizatis cultum, nisi illum qui vivis exhiberi solebat, apud Bened. loc. cit. cap. 9. n. 4. Dixi actus religionis, quia alius est actus religionis, alius est cultus sacer: deosculari manus servo Dei, se ejus precibus commendare, pedes ei lavare, et cætera, hi sunt quidem religionis actus, quia a religione manant; non sunt autem cultus sacri, cum erga res sacras non exercentur. Et ita pariter mortuos in loco sacro sepelire, thure suffire, pedes deosculari, reliquias eorum venerari, sunt quidem cæremoniæ sacræ ac religionis actus, non sunt autem cultus sacer.

Profecto cæremoniæ sacræ dicuntur, et vere sunt, quia illæ se ipsas respiciunt, quæ sacræ sunt prout ab Ecclesia præceptæ; sed cultus sacer dici nequeunt, quia cultus objectum erga quod adhibentur respicit; ideoque nunquam dici potest cultus sacer cum objectum sacrum esse non constat. Præterea sunt utique actus religionis, et hic fateor quod in mea prima responsione (nescio quomodo) error excidit; nam cum dicere deberem thurificationes, et benedictiones, et alias cæremonias, quas erga defunctos adhibere solemus, non esse cultum sacrum, dixi non esse actus religionis. Affirmo quidem, nec dubito quin actus religionis sint, sed non prout sunt cultus sacri, et per consequens non est quod propter præfatos actus, qui adhibentur erga defunctos corpora eorum tamquam sacra habenda

sint, utque ideo possint ea cultu sacro venerari. Propterea Alexander III. cap. 1. de reliq. et ss. venerat. absolute prohibuit venerari pro Sancto aliquem nisi Ecclesiæ auctoritas accedat: *Cum etiam si per eum miracula fierent, non liceret vobis ipsum pro Sancto absque auctoritate Ecclesiæ romanæ venerari.* Et quamvis olim pro Sanctis sine Ecclesiæ declaratione, sed populorum consuetudine aliqui venerabantur; nihilominus respondet Bellarm. loco cit. (cap. 8. in fin.) quod hoc ex tacita Papæ approbatione licebat: *Sicut consuetudines aliæ vim habent legis ex tacito consensu principis; ita Sancti alicujus cultus ex consuetudine introductus, vim habent ex approbatione tacita, vel expressa Pontificis.*

Repono igitur: ego non dubito quin ritus quos adhibet Ecclesia erga defunctos sint cæremoniæ sacræ et religionis actus, non autem cultus sacer; prout revera Rituale romanum loquendo de exequiis, ritus qui adhibentur in sepelitione mortuorum, non jam vocat cultum sacrum, sed tantum *mysteria religionis, et signa christianæ pietatis*, sic dicens: *Sacras cæremonias ac ritus quibus Mater Ecclesia in filiorum suorum exequiis uti solet, tamquam vera religionis mysteria, christianæque pietatis signa, et fidelium mortuorum saluberrima suffragia, parochi summo studio servare debent.* Addo duas alias animadversiones, ex quibus hoc fit clarius. Primo si talis cultus esset sacer, etiam esset cultus publicus, siquidem ille a publico ministro Ecclesiæ adhibetur; et hoc certum est quod fieri non potest, dum ipsa Ecclesia prohibet ne cultus publicus cuius ab ea pro Sancto aut Beato non declarato exhibeatur. Præterea, dicit s. Franciscus Salesius, quod cultus sacer defunctis non præstat nisi in protestationem eorum virtutis excellentis; et cognitio hujus excellentiæ certa esse debet. Quomodo autem dici poterit quod ritus,

qui erga defunctos exercentur, sint cultus sacer, cum de defunctis (communiter loquendo) non habetur hæc eorum excellentis virtutis cognitio? Imo pro comperto habetur, quod inter fideles defunctos non pauci sunt, qui æterno igne cremantur, et interim hi ritus indifferenter erga omnes practicantur. Igitur dicendum est Ecclesiam tales ritus pro sacro cultu non habere.

Argumentum quoddam prævenio, quod mihi objici posset; si ergo conceditur quod mortuos venerari sit actus religionis, eis maledicere procul dubio erit religioni actus oppositus. Respondetur prius per instantiam: si hoc argumentum valeret pro defunctis, valeret etiam pro vivis, nam venerari servos Dei viventes actibus superius descriptis, ut ostendimus, etiam est actus religionis sive cultus religionis, unde maledicere huic tali servo Dei, etiam præciso animo pravo, esset pariter grave sacrilegium; sed nemo hoc dicit. Sed responsio directa affertur. Distinguendum atque videndum est ex quo motivo talis actus religionis proveniat; si provenit ex motivo ipsius objecti, quia objectum sacrum est, contumelia in illud tunc est peccatum religioni adversans, et est sacrilegium; sed si actus honoris procedit a pietate religiosa fidelis, tunc utique erit actus religionis, quia a motivo religionis procedit; sed maledictio in objectum non erit actus contra religionem, quia non est actus, qui ad objectum sacrum refertur.

Adversarius in dissertatione admiratur, et imprudens (ne dicam temerarios) sincera fronte appellat eos, qui in confessionario aut in suggestu dicunt non esse ex se grave mortuis maledicere. Sed ego, et alii mecum admirantur eos qui sibi scrupulum non faciunt absolute prædicare hanc maledictionem esse peccatum mortale, atque blasphemiam. Ad hoc ut dicatur quod actio aliqua non sit peccatum grave, sufficit ut vera proba-

bilis habeatur, quod tale non sit, quemadmodum omnes fatentur, intelligo illam, quæ fundamento non tenui innititur, sed tali, ut tuto (juxta sententiam communem, seposita questione de probabili, et minus probabili) possit teneri et doceri. Et parvi aut nihili faciunt ad nostram rem due illæ doctrinæ, quas mihi adversarius opponit, s. Augustini unam: *Graviter peccaret in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo quod certis incerta præponeret.* Lib. 1. de Bapt. cap. 3. n. 4. in fine, et cap. 5. n. 6. *Si incertum esse peccatum, quis dubitat certum esse peccatum?* Nam ibi s. doctor loquitur de eo, qui operatur in dubio circa res ad salutis æternæ necessitatem spectantes, in qua re quilibet tenetur certum sequi. Præterquam quod ibi Sanctus sermonem habet de quodam Donatista, qui cum certus esset in catholica Ecclesia rite et recte Baptismum conferri; contra dubium erat an recte in sua secta eum reciperet; integrum textum exhibebo (dicto c. 3.): *Si dubium haberet non illic recte accipi quod in Ecclesia catholica recte accipi certum haberet, graviter peccaret in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo quod certis incerta præponeret.* Et deinde (dicto c. 5.) *Accipere itaque in parte Donati, si incertum est esse peccatum, quis dubitat certum esse peccatum, non ibi potius accipere, ubi certum est non esse peccatum?* Quis dubitat quin iste Donatista certe peccaret? Sed non dicebat, s. Augustinus, quod qui ex vera et solida probabilitate operatur, cum dubium non versatur circa ea quæ ad salutis necessitatem pertinent, prout est Baptismus, et cum actio non est certe illicita lex enim dubia non imponit certam obligationem, juxta id quod docet Angelicus *Quodlib. 14. de verit. art. 3. Nullus ligatur per præceptum aliquod nisi mediante scientia illius præcepti.* Et idem probatur ex cap. *Cum jure 31. de offic. et pot. judicis deleg. Nisi de*

mandato certus extiteris, exequi non cogaris quod mandatur. Idem in can. Sicut quedam, distinct. 13. ubi s. Leo hæc scribit: In his quæ, vel dubia fuerint, vel obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis evangelicis contrarium, nec decretis ss. Patrum inveniat adversum. Hoc locum habet in quantum asseri potest, quod aliqua actio non sit graviter illicita. Sed ut affirmetur absolute aliquam actionem esse peccatum mortale, non sufficit opinio probabilis, nec etiam probabilior: nam probabilior non excludit rationabilem timorem errandi: unde non efficit quod lex non remaneat dubia, et quod opinio opposita non possit esse vera, si vere probabilis, est: quapropter cum agatur de Sacramentis, non est licitum sequi probabiliorum cum opposita est probabilis, licet minus probabilis. Ad hoc igitur ut actio aliqua sit graviter illicita, requiritur certitudo, prout docent omnes cum s. Raymundo, qui (lib. 3. de pœnit. § 21. scripsit: Non sis nimis pronus judicare mortalia peccata, ubi tibi non constat per certam scripturam. Itaque Sanctus monet ne judicetur aliqua actio esse peccatum mortale ubi non constat tale esse; et cum dicat Sanctus ubi non constat, semper reprobare intelligit tamquam excessum asserere aliquod esse peccatum grave, quoties de illius gravitate non constat. S. Antoninus pariter dixit (P. 2. tit. 1. cap. 11. § 28.): Quod sine periculo peccandi determinari non possit aliquam actionem esse peccatum grave, nisi aperta scriptura, aut Ecclesiæ determinatio, aut ratio evidens non habeatur. Questio in qua agitur (sunt verba Sancti) de aliquo actu, utrum sit peccatum mortale vel non, nisi ad hoc habeatur auctoritas expressa Scripturæ aut Canonis Ecclesiæ, vel evidens ratio, periculosissime determinatur. Quia (ut subjungit) qui determinat sine aliquo ex prædictis momenti ædificat ad gehennam, conjicit animas in periculum damnationis. Hinc

sapientissime Bened. XIV. in suo opere de Synodo, in plerisque capitibus nihil aliud Episcopos monet, quam ne unquam peccati gravis eas damnent opiniones, quæ uti probabiles dd. utriusque partis defendunt.

Adversarius meus cæteroquin usque eo progressus est, ut conclusionem theologiam suam opinionem appellet. Ego nolo me ingerere ad decidendum, utrum ejus opinio ponderet, et quo pondere probabilitatis fulciatur, sed nescio an conclusio theologica dici possit, cum nullus Scripturæ textus pro illa habeatur, nec Ecclesiæ definitio extet, nec ratio evidens, nec dd. communis auctoritas, imo nec unius, qui juxta ejus opinionem scripserit, reperitur. Adducit ille textum s. Isidori Pelusiot. (lib. 5. Epistoliarum. epist. 491): *Vivi incessunt etiam mortuos; et hostes fœdus ineunt! Cur igitur et naturæ leges, et inimicitiarum superas terminos, vita functos maledicens? Videris enim in cinerem ac favillam linguam acuere; sed primo violas sanctimoniam, cui omnes mortales studeant oportet. Deinde immortalem habet animam, cujus vindæ est oculus Dei pervigil. Sed in libro, qui apud me est, typis edito Romæ anno 1629. reperio non ita, sed aliis verbis textum præfatum esse conceptum (pag. 370.); sic enim ibi legitur: *Vivi solent calumniis incessi, cum jam defunctis etiam hostes conciliantur, et fœdus ineunt. Cur igitur ipse, et naturæ et inimicitiarum terminos transgredieris, dum vita jam functum calumniaris, et læcessis? nam putas quidem te solum adversus cinerem, et pulverem linguam stringere, sed heus! primum ipsum sacrosanctum sepulturæ jus violas, quod tamen nemo non ambit, et habere studet: deinde habet is animam immortalem, cujus oculus ille pervigil, et semper excubans vindæ est. Judicent nunc alii, si hæc auctoritas quid momenti opinioni conferat adversarii mei, qui defunctorum fidelium corpora omnia tamquam sacra veneranda esse con-**

tendit. S. Isidorus sacrum appellat jus sepulchri, non autem corpus defuncti. Sed præterea adversarius sibi assentatur omnia sibi favere, Scripturas, Ecclesiæ definitiones, dd. communem auctoritatem, et evidentes rationes. Scripturæ sunt... *Neque maledici regnum Dei possidebunt. 1. Cor. 6. 10.* (maledici, explicat Calmet, qui convicium in faciem proferunt, vel de absente obtreçant). Ecclesiæ definitionem dicit esse disciplinam qua ipsa utitur in sepeliendis fidelibus. Pro se etiam habet communem dd. auctoritatem, dicendo quod moralistæ ideo de hac sententia non disseruerunt, quia juxta eorum regulas apud ipsos pro certa habita est. Tandem habet pro se rationes evidentes quæ illæ utique sunt quas ipse in sua dissertatione exposuit. An hæc suadeant, nolo meo judicio quæstionem decidere, sed sapientes omnem controversiam exhauriant.

Cæterum loquendo de mea sententia, ut superioribus paginis retuli, præter tres auctores ibi citatos, qui de hac re scripserunt, curavi rem hanc a multis examinandam, et præsertim ab omnibus congregationibus missionariorum civitatis Neapolis, in quibus, quia missionariorum theologiam moralem præcipue omnes profitentur, et ibi (ut omnibus comperitum est) selectiores cleri Neapolitani coadunantur viri. Hic adversarius meus Socratis quemdam textum in medio afferens, innuit quod non omnes ea sunt solertia præditi, ut sint magistri idonei ad similes enucleandas quæstiones. Concedo quod non omnes sunt magistri; sed cum mihi præfata congregationes totius corporis nomine responsum dedissent, supponendum est, resolutiones non a minus sapientibus, sed a sapientioribus datas fuisse. Præfata quæstio, ut jam prius scripsi, fuit etiam Romæ ex mandato Benedicti XIV. discussa, et juxta mentem ipsius Pontificis (quam cæteroquin numquam animo intendi hanc fuisse definitio-

nem ex cathedra) quæstio resoluta fuit, quod peccati mortalis reatu careret. Sed ille scribit quod non tenetur fidem præstare, nec huic examini adhibito, nec resolutioni Romæ data. Nec eo unquam meus appulit animus, ut cogere eum ad id credendum: sed id ego scripsi, quia vehementia mihi adsunt momenta, ne in dubium id revocem; dum mihi testatus est tamquam testis ex propria scientia, et de visu (ille enim propriis oculis aspexit Pontificis schedulam) quidam sacerdos religiosus, doctus et in hac controversia minime affectus; propterea que existimavi alios qui ad utramque sententiæ partem indifferentes sunt, prudenter et non abs ratione id credere etiam posse. Cæteroquin, quantum ad me, tanto certius hoc mihi visum est, ut non dubitaverim hoc idem in eodem opere morali a me congesto, quod eidem pontifici dedicavi et præsentandum curavi scribere, et rem uti mihi ille testatus fuit exponere. Quod reliquum est, si meus adversarius bono fine deductus id scripsit, ego etiam pro certo habeo non inductum fuisse ad id scribendum aliqua animi adhesionem, aut contendendi lubentiam (esset quidem optimum, ut postquam ex sæculi laqueis me expedissem, ut in æternæ salutis tuto animam meam collocarem, id aggrediri contenderem, quod ad damnationem meam obduceret, et cur? ut inanem gloriam, melius dicam, ut perpetuum dedecus in defendenda opinione falsa aucuparer!) sed fine recto et bono, ut ex toto peccati liberarem tam multos, qui habitum contraxerunt ad mortuis maledicendum, et qui, non obstante quod credant (erronee, meo judicio) esse peccatum grave, prout eis assertum erat, prosequerentur nihilominus ad eas maledictiones effutendas. Quod autem meus adversarius voluerit me appellare *obstinatum et falso zelo impulsus*; hoc omissum facio, sciens quoniam *qui judicat me, Dominus est. 1. Corinth. 4. 4.*

Ad hæc subjunco epistolam responsivam ad me rescriptam a reverendiss. abbate d. Bartholomæo de Marco Basiliano (cui hanc epistolam meam perpendendam misi), viro quidem maximi pro ejus doctrina habito, tum apud ipsius religionem, quæ præstantissimis muneribus eum decoravit, tum etiam quoquoversum Neapoli et Romæ etc. magistro in sacra theologia, quam ipse per plures annos cum omnium plausu docuit, et 30. aut 40. annos in excipiendis confessionibus exercitato. Ego animi pendebam utrum huc asserere deberem nec ne sequentem illius epistolam; sed mihi consilium datum est, ut duobus ex motivis id efficerem, 1. ut omnibus notum fiat me, ut cautius agerem, et ne proprii sensus a hæcione deciperer, prout jam me deceptum autumat meus adversarius, semper solitum fuisse aliorum doctorum consilium exposcere: 2. ut patefaciam quam tum de mea, tum de opposita sententia, ceteri præstantes viri existimationem habeant. Epistola est sequens:

Reverendiss. Padre, Sig. e Pad. Col.

Da molto tempo fa ebbi la consolazione di leggere la sua erudita dissertazione sopra l'imprecazione dei morti, sostenendo che non sia colpa grave il maledirli, siccome tal è il sentimento mio e delle persone più sagge, colle quali su di ciò ne ho tenuto spesso discorso. Ora per sua bontà mi manda la risposta fatta ad un suo contraddittore, nella quale ho ammirata la sua dottrina, e aggiungendo ragioni a ragioni l'ha resa quasi dimostrativa, nè saprei con qual fondamento il suo contraddittore difenda che sia colpa grave, sembrandomi i motivi addotti da lui di niun momento, conforme li lessi in un libretto mandato dai medesimo alle stampe, e che V. S. Reverendiss. gli ha sodamente confutati, e presentemente li confuta. Certamente io non comprendo come possa esser peccato

mortale il maledire i morti. Lodo poi la sua moderatezza in chiamar probabile questa sentenza, che cioè non esser colpa grave la bestemmia de morti; dovea più tosto chiamarla moralmente certa, e per conseguenza l'opposta, che si difende dal suo contraddittore, moralmente falsa, e di debolo e tenue probabilità.

Io dunque non ho avuto nè che togliere, nè che aggiungere, nè che mutare della sua dotta scrittura: e prego il Signore, che illumini la mente del suo contraddittore, e di alcuni pochi compagni, che fan pompa di trovar la colpa in ogni piccola azione. V. S. Reverendiss. intanto non si arretri di mandar alla luce l'accennata apologetica risposta, che ne sarà applaudita, come ne fu in tutte l'altre sue opere. Mi raccomandando alle sue orazioni, e facendole riverenza con ogni rispetto le bacio le mani.

Di V. S. Reverendissima

Mater Domini 14. giugno 1738.

Umiliss. servitore, obligat. e divotiss.

Bartolomeo di Marco Abbate.

Subjunco hæc pauca. Præfatus Abbas reverendissimus, ut scribit, videtur supponere a me opinionem meam dumtaxat uti probabilem haberi. Hoc a me dictum non est: dixi tantum quod ad hoc ut affirmari possit, culpa gravi actionem aliquam carere, sufficiens esse quod probabile sit non esse gravem. Cæterum nolui judicium fere, utrum mea sententia sit nec ne moraliter certa; cum hoc sapientium judicio committam; sed cæteroque ego illam plus quam probabilem esse duxi et duco.

Nuper alia prodiit epistola a lversarii, cui respondere opus esse minime censemus; sufficient quæ jam respondimus. Si autem forte putat adversarius in controversiis eos remanere victores, qui ultimo loco scribunt, hujusmodi victoriam valde libenter illi concedimus.

CAPUT II.

DE JURAMENTO.

42. Quid est juramentum, et quantum sint formæ jurandi.
43. Quotuplex est juramentum.
44. Conditiones juramenti liciti.
45. et 46. An liceat jurare cum æquivocatione.
47. Qui jurat sine animo jurandi.
48. Juramentum non obligat ad illicita.
49. Quot modis tollitur obligatio juramenti.
50. De adjuratione et exorcismis.

42. Juramentum definitur: *Invocatio nominis divini in veritatis testimonium*. Jurat igitur qui dicit: *Per Deum; per Sanctos; per res sacras; per creaturas*, in quibus modo specialiter relucet bonitas, aut potentia Dei, nimirum *per Ecclesiam, Crucem, Sacramentum, Evangelium, animam, celum, terram, etc.* Sed juramentum non facit qui jurat per conscientiam, per fidem suam (non intelligendo fidem divinam), aut qui dicit: *Vivit Deus; Deus hoc videt; Est verum tamquam Evangelium*. Sed hoc de verbis illis *vivit Deus, Deus hoc videt*, intelligendum est, si verba tantum enunciative proferantur, ut aiunt Cajet., Ledesma, etc. apud Salmant. *Tract. 17. cap. 2. num. 25.* Alioquin, si dicantur invocative, sunt vera juramenta; notantque ibi Salmant. cum Azor., Facund., Soto, et Trullench. hujusmodi effata ex communi usu accipi ut invocative dicta, ideoque vera juramenta censerent. Si quis autem diceret: *Juro hoc ita esse*, non reputatur verum juramentum, nisi ille qui exposcit juramentum, peccat expresse jurari per Deum, Evangelium, Sanctos, rem sacram aut per animam; et alter post hujusmodi exquisitionem sibi factam jurat ita esse.

43. Jusjurandum quadruplex est: *Assertorium*, cum asseritur aliquid: *promissorium*, cum aliquid juramento promittitur: *execratorium*, sive *imprecatorium*, cum v. g. dicitur: *Deus in me animadvertat, nisi hoc faciam*: *comminatorium*, cum v. g. dicitur: *Nisi mihi obedias, per Deum efficiam*

ut te percutiat; dices enim veritas, etc. Hinc advertitur, quod in juramento *assertorio* gravius peccat qui asserit falsum. Peccat etiam graviter, qui in promissorio jurat sine animo standi promissis. Dico *sine animo* quia si habet animum servandi promissa, sed postea non servat, et res est parvi momenti; tunc valde probabile est cum Soto, Suarez, Azor., Sanch., Salm., non peccare mortaliter (1); quia in juramento invocatur Deus ut testis voluntatis presentis, non autem futuræ executionis promissæ. Sed hic dubium fit: Certum est, quod si promissio est gravis materia, gravis etiam est culpa eam non implere propter juramentum emissum; cur autem ratione ejusdem juramenti non committatur gravis culpa, si non impleatur promissio materiæ levis, quandoquidem in perjurio parvitas materiæ non admittitur? Sed recte respondetur a Salm. (2) cum Soto, Suar., Castropal., etc., quod, cum quis promissionem juramento firmatam non implet, non jam committit perjurium, sed peccat ob infidelitatem, quam erga Deum operatur, despiciendo in materia gravi divinam auctoritatem, quæ adducta est ad promissionem firmandam; at cum promissio est levis materiæ non reputatur gravis defectio fidelitatis, et contemptus qui fit divinæ auctoritatis. Id firmatur doctrina s. Thomæ, qui sic docet: *Qui aliquid promittit, si habet animum faciendi, non tenetur infideliter agere* (3). Si quis autem juramento promitteret, sed sine animo jurandi, aut se obligandi, graviter peccaret. Nihilominus probabiliter non teneretur promissis, saltem non sub gravi; Sanch., Castropal., Ronc., s. Anton., Salmant., etc. (4). Juramentum vero *execratorium*, cum in eo non invocatus est Deus, probabile est

(1) Lib. 3. n. 472. — (2) Salm. tr. 47, c. 3. n. 53. et 54. — (3) S. Th. 2. 2. q. 410. art. 2. ad 5. — (4) Lib. 3. n. 472. v. An autem.